

Элемдi туризмнiң каркынды дамуына байланысты Казакстанның жекелеген аймактарына деген сураныс есуде. Елiмiздiң жеке ецiрлерi туризмнiң калыптасып туракты дамуына мҮмкiндiк беретiн туристш-рекреациялык ресурстармен камтамасыз етушi болып табылса, екiншi жаҒынан туризм аркылы элеуметлк-экономикалык мәселелерiн шешу ецiрдiң экономикасының еркендеуше алҒышарт жасай алатындай мҮмкiндiктерi бар мультипликативт нәтижеге ие болуымен ерекшеленедг СоҒан карамастан, туризмдi туракты дамыту тетiктерi бiртутас ашық жҮЙе ретшде карастырылмаҒандыктан, осы саланың дамуын камтамасыз ететш барлык тҮЙiнде мәселелер элi де шешуiн тапкан жок.

Со^ы уакытта Германия, Австрия, Франция, Швейцария, Италия, АКШ сиякты елдердiң туристершц Орта АзияҒа, оның iшiнде АлтайҒа деген кызыҒушылығы артуда. Сейтсе де, 2009 жылҒы статистикалык деректер бойынша юру туризмшц Үлесi 2008 жылмен салыстырҒанда 9,5 % темендеуi байкалады.

Резюме

В этой статье рассматриваются особенности маркетинга в туристических фирмах.

Resume

In this article is given the maintenance of marketing in tourist company.

Әдебиеттер:

1. Ердавлетов С.Р. География туризма: история, теория, методы, практика. Алматы, 2000.
2. Щербакова С.А. Международный туризм: экономика и география. М.: Финансы и статистика, 2007.
3. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. М.: Академия, 2008.
4. Черевичко Т.В. Теоретические основы гостеприимства. М.: МПСИ, 2008.

КӘСШОРЫННЫЦ ЭКОНОМИКАЛЬЦ-ШАРУАШЫЛЬЦ ЦЫЗМЕТШЦ НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШТЕРШ БАҒАЛАУ

АТАНИЯЗОВ Ж.

Кәсшорынның нарықтық экономика жаҒдайында кызмет етуiнiң экономикалык пайдалылығы табыс табумен аныкталады. Кәсiпорынның табыстылығы абсолюттік және салыстырмалы керсеткiштермен сипатталады. Табыстылықтың абсолюттi керсеткiшi - бҮл табыстар немесе пайдалардың сомасы.

Табыстар дегенiмiз - каржының келуi немесе активтер кунының есуi, не болмаса пассивтердiң азаюы тҮрiндегi есептi кезецдеп экономикалык пайданың ҮЛҒаюы болып табылады, бҮл акционерлер салымдарының есебiнен есуден баска жаҒдайдаҒы капиталдың есуiне экеледг

Кәсiпорынның басты максаты - пайда табу. Кәсшорын табысы олардың активтершц артуы немесе капитал меншiгiнiң кебеюше экетiн мiндеттемелердiң кемуi. «Табыс» уҒымы жалпы мемлекетте (улттық табыс), кәсшорындарда (жалпы табыс, таза табыс), ал жеке тулҒаларда (халықтың акшалай табысы, жеке табыс) болып колданылады.

Кәсшорынның жалпы табысына акшалай тҮсiм тауарларды сату және кызмет керсетуден тҮсетiн акшалай тҮсiм, аткарылҒан кызметтен, мҮлiктiк баҒалылықты сатудан, несие берiлгендiгi алынатын тшсп проценттер және баса да акшалай және материалдық тҮсiмдер жатады.

Экономикалык теорияда табыс деп туракты және нарыктык субъекттерди карамагына зацды түрде тикелей түсетин акша суммаларын айтады. Табыс алудыц шарты - бул когамныц пайдалы кызметі. Бул сураныстыц кажетіне жататын тауарларды шыгару. Мына темендегі табыстардыц түрлерін ажыратуға болады:

- жалпы табыс (ЖТ)-бул тауарлардыц белгш мелшерін сатудан түскен акшалай сомасы. Ол тауар багасын тауар мелшерше кебейтуге тец.
- орта табыс (ОТ)-жалпы табысты (ЖТ)енім мелшеріне белу(К)
- шект табыс (ШТ)-бул ешм елшемін сатуды кебейту аркасында жалпы табыстыц үстелуі [2. 64-65б]

Кэсшорынның рентабельділігі - бул жумыстыц тшмдшп. Эндіріс рентабельділігі мен енім ренабельдшгш ажырата білу керек. Эндіріс рентабельдшп кэсіппорынның ендіріс курал-жабдыгынын тиімді колдануын керсетеді.

Кэсіпорын шыгындары - нарыкта кун формасынан алынган ресурстар шыгындары. Яғни енім ендіріп еткізілетін ендірістік ресурстарды пайдаланудыц акшалай керінісі.

Шыгындарды есепке алу тэсілдері бойынша:

Айкын шыгындар - шиюзат, материалдарға, жалдамалы ецбеккерлердиц жалакысына және т.б. кеткен акшалай шыгындар.

Айкынсыз шыгындар - кэсш-орын иесшц ез меншшндеп сатып алынбайтын ендірю факторларын пайдалангандагы шыгындар.

i

Бухгалтерлш шыгындар

j

Экономикалык шыгындар

Жоғарыда келтірілген схемаға мынадай тужырым жасауға болады.

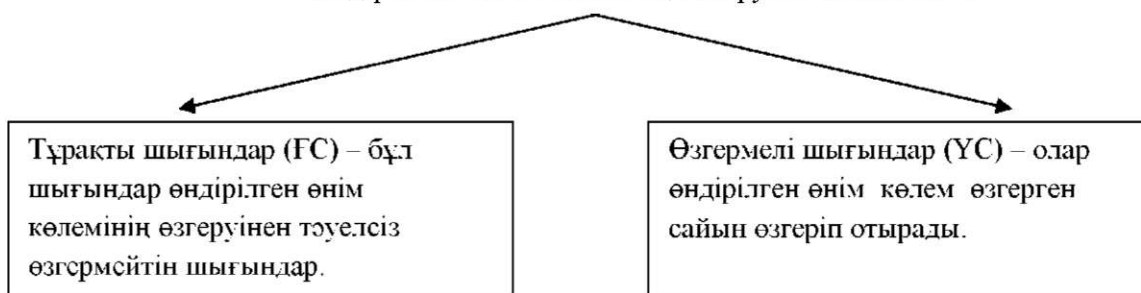
Бухгалтерлік шыгындар - ешмнц белгілі бір мелшерін ендіруге нақты жумсалган ендіріс факторларының шышындары жатады. Онда факторлар сатып алыетан бағамен керсетіледі. Кэсіпорын шыгындары бухгалтерлж және статистикалык есеп беруде ешмнц ез куны түрін алады.

Экономикалык шышындар - ресурстардыц сиректігіне және оларды балама пайдалану мүмкіндіктеріне нецзделедь Тауар ендіру үшін алынган ресурстардыц экономикалык шыгындары, оларды ете колайлы пайдаланып ендірген куета тец болады. Булар айкын және айкын емес шышындар болып белшедь

Айкын шышындар - ендіріс факторларымен жабдыктаушыларға айкын акша формасындагы телем түрінде жумсалатын шыгындар. Оларға ресурстарды сатып алу шышындар; жумысшылар, кызметкерлерге жалакы телеу, келж шыгындары т.б.

Айкын емес шышындар - ендірісте пайдаланылган фирманыц ез иелігіндегі ресурстардыц кунын айтады, Фимараттардыц жалға берілмеу шыгындары т.б.

Эндірілген ешм келемінің өзгеруіне байланысты:

Туракты шығындар - (FC) белгілі уақыт аралығында өндіріс пен өткізу келемші өзгеруіне байланысты емес шығындарды атаймыз. Туракты шығындардың графикалық бейнесін белгіне параллельді түзу сызық көрсетеді.

Өзгермелі шығындар (VC) - белгіленген мерзімде өнімді өткізу мен өндіру келемше тікелей байланысты шығындар. Оларға жалақы, шикізат отын, келік қызметіне, электр жүйесіне шығындар. Ол шығындарды кәсіпкер өндіріс келемін өзгерте отырып болжай алады. Өзгермелі шығындар 3 түрге бөлінеді:

1. Пропорционалды өзгермелі шығындар - егер келемі мен шығындарының өзгерісіне пара-пар келсе калыптасады.
2. Дегрессивті өзгермелі шығындар - шығындардың салыстырмалы есуі өндіріс келемінің салыстырмалы көбеюінен аз болған жағдайда калыптасады.
3. Прогрессивті өзгермелі шығындар - өзгермелі шығындардың есуі өндіріс келемнен артық болған жағдайда орындалады.

Кәсіпорынның жалпы шығыны (TC) деп туракты және өзгермелі шығындарының қосындысынан тұрады.

$$FC+VC =TC$$

TC-жалпы шығындар

Өшмнің жаңа бірлігімен бірге, жалпы шығындар өзгермелі шығындардың қосындысына шамамен өш отырады. Кәсіпкер үшін өнімнің бір бөлігін өндіруге жұмсалған шығындардың маңызы зор. Ол орташа шығындар деп аталады. [1. 145-147б]

Өндірістің тшмдшгш және табыстылығын анықтайтын шығындар

Өшм өндірісінде бір данаға шыққан шығындарды білу үшін орташа шығындар есептеледі:

- орташа туракты шығындар;
- орташа өзгермелі шығындар;
- орташа жалпы шығындар.

Шекті шығындар - бұл қосымша өнімге шыққан қосымша шығындар. Өндіріс келемі бір елшемге өскен немесе кеміген кезде жалпы шығындардың есуі немесе азаюы. Шекті шығындардың көмегімен өндірісте алынатын пайданың өң жоғары деңгейі анықталады. Ол үшін шекті шығындар орташа шығындар және тауар бағасымен салыстырылады.

Өндірістің қысқа мерзім кезеңінде кейбір факторлар өзгермейді. Сондықтан өндірілген өшм келемше байланысты шығындар туракты және өзгермелі түрде болады.

Туракты (FC) шығындар - фирма өнім өндірілмеген жағдайда да төленетін шығындар. Өзгермелі (VC) өнім келемі өзгерген сайын өзгеріп отыратын шығындар (шикізатқа, жұмысшылардың жалақысына т.б. кететін шығындар.)

Кәсіпорын пайдасы - кәсіпорын қызметі тшмдшгш басты шарасы. Фирманың басты мақсаты - пайда табу. Пайда дегеніміз - табыс пен шығындардың арасындағы айырмашылық. Былайша айтқанда, пайда - бұл өндіріс айналымының қаржылық қортындысын білдіретін кәсіпорын қызметінің нәтижелі экономикалық көрсеткіші

Пайда баланстық және есептеуліш болып белшедь Жалпы баланстық пайда мынадан куралады:

- тауарлы енімдерді сатудан тускен пайда
 - тауарлы ешмнщ жатпайтын баска ешмдерден және кызмет керсетуден тҮскен пайда немесе зиян;
 - сатылатыннан тыс операцияларды жоспарлаудан тҮскен пайда немесе зияндар.
- Оған жататындар: айыппулдар, сыйлықтар және т.б.

Пайдала^ан эдебиеттер

1. Грузинов В.П. «Экономика предприятия», М - 2002г.
2. Мешрбеков А.К, Элімбетов К.К «Кэсіпорын экономикасы», Алматы - 2003ж.
3. Шмален Г. «Основы и проблемы экономикм предприятия» М - 1996г.

УДК (ЭОЖ) 316.323 (574)

АДАМ ЭЛЕУЕТІ ДАМУЫН АЙМАЦТЫЩ ДЕЦГЕЙДЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ (АЦТЭБЕ ОБЛЫСЫ МАТЕРИАЛДАРЫНДА)

БЕКБУСИНОВА Г. К

Казакстанныц улттық экономикасының даму ырҒаҒы сощы жылдардаҒы элемдік экономикадаҒы кризистік кубылыстармен байланысты баяу козҒалыста калып отырҒандыҒына карамастан, элемдегі ец жоҒарҒылардың бірі болып табылады. Сонымен катар, еліміз жергілікті жерлердегі экономикалық есуінің белінбеуі мен дамыған аймактардың дамуындаҒы каркынды дифференциациямен байланысты ерекше ой тудырарлық мәселелерді басынан кешіріп отыр. Мунымен адам элеуетінің каркынды дамуы тҮсіндіріледі.

БҮгінгі күні Казакстан Үшін осы байланыстар арасында 60-70-ші жылдардаҒы экономиканың каркынды дамуына карамастан дамыған елдердеп адам элеуетінің даму тенденциясын жоюдаҒы жаҒымсыз жаҒдайлар потенциалдық кауіп тудырып отыр. Ол елдердің кепшілігі емір СҮРУ сапасын маҒыналы тҮРде арттыруда, элеуметпк-демографиялық мәселелерді шешуде, тиімді және ендіріс куралдарының жҮЙесін куруда, жергілікті мекендердегі кедейшіліктің алдын алу мен элеуметлк коҒамның кабаттарҒа белшу санын арттыруда маҒыналы тҮРде айтарлықтай жетютштерге жете алмады. Еліміздің дамышан елдерінің кейбіреулері, элеуметтік баҒдарламаларды кец масштабты тҮРде жүзеге асырып отырған билік органдары Ғана, атап айтсак, білім беру мен денсаулық сақтау аймактары экономикалық есімнің тамырын жаюдаҒы элитаны монополизация жасауда жергілікті шараларҒа карсы туырып, кедейшілік масштабын радикалды тҮРде кыскартуҒа кол жеткізді.

Облыста алдыңҒы орында экология мәселесі, халықтың денсаулық жаҒдайы тур, сонымен катар кейбір территорияларда даму бір калыпты емес.

«2010-2020 жылдардаҒы Актебе облысының элеуметтік-экономикалық даму перспективаларында» облыстың даму приоритет (басымдылығы) анықталған, онда облыс индустриясындаҒы мунай ендіру ендірісі мен металл ендірудің алдыңҒы жаҒдайлары анықталған, сонымен катар мунай- химиялық ендіріс пен тҮрлі-тҮсті металургия ендірісінің жаҒдайлары анықталған. Сонымен катар, мунай-газ ендіріс комплексінің жаца орындарын игеру кезделш отыр, ендірістік енімнің келемін еаруде жоспарланып отыр. Осының барлығы облыстық табыс келемінің есуін білдіреді, бірақ бул облыстың экологиялық жаҒдайының керсеткштершщ жаксаруына мүмкіндік бермейді.